

Skúlaskipanin.

At gera okkara skúlaviður-skifti tíðarhóskandi er ein av okkara hovuðsuppgávum. Tað er tessverri so, at vit í hesum máli eru ov aftalaga.

Okkara fólkaskúlaumstøður eru minni enn so á hædd við lívsins og tíðarinnar krav. Nógva staðni kring oyggjarnar eru ov fáir lærarar, og flestu staðni eru víðurskiptini víðvíkjandi skúla-ambóðum og undirvísingartilfari ring. Herafturat kemur, at lærararnir ikki í okkara lærarskúla hava fingið tann fullfíggaða lærdóm og venjing í undirvísing, ið eru torvandi. Vit kunnu soleiðis nevna, at eitt fák sum enskt mál hevur ikki verið lært í lærarskúlanum, síðani feroyst mál gjordist lærugrein í hesum skúla. Venjingin í undirvísing hevur at kalla bert verið ein víðfáningur. Undirvísingin av lærarskúla næmingunum hevur verið um seinna partin av real- og kommunuskúla-læranum, sum framanundan hava haft fullan arbeiðsdag, og sum tí mótá mottó og lúgvaðir í lærarskúlanum.

Hesar umstøður hava elvt monnum at hugsa um at fáa lærarskúlan umskipaðan. Hovuðskravið við umskipanini hevur verið:

- 1) Fyrirbyggjandi undirvísing av ómóðum, frískum lærarakreftum.
- 2) 4-ára læruskeið.
- 3) Enskt mál sum lærugrein.
- 4) Meiri venjing í undirvísing, helst ein særsligan «ovlisskúla».

Nógv hevur verið tosað og skrivað um umskipingina av lærarskúlanum. Málið hevur gingið aftur ár eftir ár á Føroya lögtingi. Men enn er einki «positivt» vorðið burtur úr. Tað hevur eingin munur verið á, annaðhvort sambandið ella sjálfstýrið hevur sitið við ræðið.

Álstoðurnar til eina hægri undirvísing í Føroyum hava verið og eru tungar og torforar — fyrri hin minna mannin knífskornar, heilt og als ógongdar hjá fátækramannabørnum úti á bygd. At rinda kostarhald og 100 kr. árligt í skúlapeningi til eitt barn í realskúlanum í Havn er nógv meira enn ein húsmáður úti á bygd er forur fyrri. Sum státt hevur verið og enn er hava ið hvussu er byggunum víðvíkjandi — einans peningamaða børnin kunna viðfáa realskúlan í Havn. Hetta «previ-legium», hesin framfjárrættur fyrri tey múgvandi er órættur og stórt tap fyrri samfelagið. Tí tað er óngalunda soleiðis, at vítið og evnini eru bytt eftir peningapósanum. Hvussu nógn gávað og evnaríki børn eru ikki hildin afturi í óviti og fátækadóm, bara tí tey ikki sluppu fram at læra og menna seg til týðningarmiklar uppgávur í samfelaginum!

Fríar og rúmar ræsur til út-víking av teim bestu og ríkustu evnum uttan mun til peningapungin! Hetta má vera loys-

ÚR SUÐUROY

unnar orðið, um vit vilja tæra samfelaginum og vera rættvis yvir fyrri teirri uppvaksandi ættini.

Góðan og vælútibúnan lærarskúla, fólkaskúla og millum- og realskúla er fyrsta takið. Kunnu vit so orka at seta á stovn ein mentunnarskúla, við ókeypis undirvísing og vistarhaldi fyrri teir ómúgvadu næmingarnar, vóru vit komnir langt áleiðis móti endamálinum í skúlaskipan okkara.

Hitt núsitandi ministerium hevur fulla fatan av, at okkara skúlaviðurskipti standa aftalaga, og at tað ikki ber til at drála og stegda við eina umskipan á demokratiskum grundarlagi. Tað hevur tí í ár lagt eitt uppskot inn á ting um umskipan av okkara lærarskúla og millum- og realskúla í Havn.

Vit lova okkum her í stuttan at greiða frá hesum

uppskoti til lóg um umskipan av Føroya lærarskúla, millum- og realskúlanum í Havn og stovnan av einum kostskúla.

I.

Lærarskúlin.

Lærutíðin hjá læraranum, ið nú er 3 ár, verður longd til 4 ár. Enskt mál verður nýggj fost lærugrein. Undirvísingin skal í heild bera merki av teimum krøvum, ið næminganna framfjárliga arbeiði sum lærarar seta. Særliga skal meiri dentur verða lagdur á at venjast í praktiskari undirvísing. Læran verður frí, ókeypis, og gevur staturin á hvørjum ári studing til næmingarnar. Hertil koma tey 4 seinnu nevndu friplássini á kostskúlanum. Maður ella kvinna, ið ætlar sær á lærarskúlan, kunna ikki vera yngri enn 17 ár, mugu duga teirra barnakerdóm væl og hava góð viðmæli um atburð og evnir. Ein upptakingarroynd verður hildin. Studentar ella unglingar við óðrum stórrí eksamum sleppa til undan upptakingarroyndini. Lærugreininir verða: føroyskt, danskt og enskt mál, rokning, søga, samfelagslæra og national- og økonomi, religiön landalæra, geologi, náttúrsøga, sunnheitslæra, náttúrlæra, kemi, matematika, tekning, gymnastikk og fróttur, songur og tónleikur, pædagogik, praktiskt skúlaarbeiði, handarbeiði (gentur) og træsmíð (dreingir).

Læraprógv við verður tikið í tveimum portum. 1. partur aftaná tey fyrstu tvey árin, 2. partur við fjórða ársins enda.

II.

Venjingarskúlin.

Tórshavnar kommunuskúli og einstakir klassar í realskúlanum verða «ovlisskúli» hjá lærarskúlanæmingunum tvey tvey seinastu árin av skeiðinum. Skúla-sjórnin kann avgera, at lærarskúlanæmingar fáa loyvi at fylgja við og luttaka í undirvísingini í bygdaskúlanum, har undirvísingin er særsliga góð.

III.

Millum- og realskúlin.

Undirvísingin í tí núverandi realskúlanum kostar 150 kr. árliga fyrri børn úr Havn og 100 kr. árliga fyrri børn av bygd.

Eftir ministeriins uppskoti verður undirvísingin frí, ókeypis.

Í millumskúlanum verður undirvíst í religiön, føroyskum, danskum, enskum og týskum máli, landalæra, náttúrsøgu, rokning, matematik, skrivning, tekning, líkamsvenju, kvinnuligum handarbeiði og í sangi.

Í realskúlanum verða hesar lærugreinar: føroyskt og danskt mál, tvey av náttúru fremmandum málum (ensk, týskt ella franskt), praktiskt rokning og matematik, søga, náttúrlæra, náttúrsøga, landalæra og líkamsvenja.

Tað kann verða undirvíst í óðrum lærugreinum. Men til tess kreyst samtykki frá undirvísingarmínistraranum.

Børn úr Danmark kunna, um tey ynskja tað, sleppa frá at læra føroyskt.

Næmingar, ið ætla sær á «gymnasium» skulu eisini taka prógv í svensku máli.

Fyrri at verða upptikin í millumskúlan setast hesar treytir:

- 1) «at den pågældende fra den Lærer, der hidtil har ledet hans (næmings) Undervisning, fremlægger Erklæring om at være særlig velegnet til videregående Undervisning.
- 2) at han iøvrigt opfylder de i Lov af 21. April 1903, § 11 fastsatte Betingelser.
- 3) at han paa en tilfredsstillende Maade bestaar den for Optagelsen i en Mellem-skole fastsatte Oplægsprøve.

Í tí núverandi skúlanum er ein fyrrreikingarklassi. Hesin verður avtikin.

IV.

Stovnan av einum kostskúla.

Kostarhaldið hevur sum nevnt verið tað tyngsta hjá foreldrunum, ið skulu lata teirra børn til Havnar at ganga í skúla. Hjá fátækum fólki hevur tað verið heilt ógjørligt. Ministerið hevur tí í uppskotinum at stovna ein kostskúla til 40 næmingar av bygd. 16 næmingar — 4 úr lærarskúlanum og 12 úr millum- og realskúlanum — skulu fáa

ókeypis bústað við ljósi, hita, fæði, leknahjálpi. Á kostskúlanum kunnu búgva 30 millum- og realskúlanæmingar og 10 næmingar úr lærarskúlanum. Tær næmingarnir, ið ikki fáa fripláss, skulu rinda eitt av logtinginum ásett vistarkaldsgjald.

Hetta, at undirvísingin verður «gratis», og at 16 av teim fátækstu evnagóðu bygdabørnunum kunnu fáa frítt bústað undir eftiransun av einum lærara, ið skal búgva á og stýra kostskúlanum, er eitt óført framstíg fyrri hin minna mannin.

V.

Kostnaðurin og lærarskipanin við skúlarnar.

Seltur verða ein fyrstóðmaður, 7 fastsettir lærarar og 2 tilmalerarar við alla «skúla-institútionina». Tað verður sjálvandi bert talan um fyrirmiddagsundirvísing. Fyri at fáa bestu lærarakreftir til skúlarnar, verða lærararnir løntir sum vanligir lærarskúla-lærarar. Teir núsitandi lærararnir við realskúlan verða uppsagdir og embættini «uppslign». Teir kunnu sjálvandi sokja aftur. Fåa teir ikki plássini aftur, koma teir á tað sum Danir kalla «Ventepege med senere Pension».

Hin árligi meirkostnaðurin fyrri statin við umskipanini av skúlanum verða ætlaðar til kr. 37.300. Hertil koma so út-reiðslurnar við til- og umbyggingini.

Kostskúlan skal logtingið halda, tað skal tað bert gjalda 1/2 av byggingini av kostskúlanum. Millum- og realskúlan skúla-fondur, ið er um 56.000 kr. og hansara tilskot frá Havnar-kommunu, 150 kr. árliga, og skúlans árliga inntøkur av hvíla-veidum skulu falla til kostskúlan. Hvussu langt hesar inntøkur rokka, og hvussu nógv logtingið kemur at rinda aftrat til kostskúlan, er ikki gott at ætla gjølla. Nakað verður tað. Men tað ið staturin hevur tikið eitt so munagott tak fyrri at umskipa hin «hægra» skúlan hjá okkum á demokratiskt grundarlag, kann logtingið so aftra seg við eisini at gjalda nakað?

Vit skuldu ikki kunna hugsa okkum tað!

Finansplanurin á Føroya lögtingi við fyrstu viðgerð.

(Framhald.)

P. M. Dam: Tað kann vera athugaligt at leita eftir teim soguligum træðrunum, ið eru knýttir til finansplánn. Hvat ið teir har niðri eiga í honum, hvat ið Jóanes bóndi eigur, og

annað, ið nú hevur ávirkað plánsins framkomning.

Fakta er, at finansplánnur er á tingborði, og at vit sleppa ikki undan at taka støðu til hansara — taka hann sum eitt ómgongiligt fakta.

Vit javnaðarmenn hava verið uttanvellaðir, hava ikki haft høvi til at haft nakra ávirkan á úrslitið. Teir stóru flokkarnir hava hildið óvirkuliga fast um teirra makt eftir forholdsvalsval-mátanum. Javnaðarmenn áttu ongan og skuldu ongan mann fáa í nevndina! Annað er, um henda støða teirra stóru hevur verið hein, «sykologisk» klók og gagnslig fyrri sjálvt málið. Mundi tað ikki verið «sykologisk» klókt at tikið javnaðarmenn við heldur enn at spælt teir stóru og ráðaríku. Ein kundi hildið tað verið rimiligt, at javnaðarmenn komu við í hesum týðningarmikla og fyrri okkara figgarligu støðu avgerandi máli, ið er sett fram av teirri sitandi social-radikalu ríkisstjórn? Hetta verður ikki sagt, tí vit kenna okkum firtnar. Tað er einans sagt sum ein «sykologisk» viðmerking.

Men hóast vit javnaðarmenn eru settir uttanfyri, hevur málið stóran athuga hjá okkum eins og hjá einum hvorum Føroyingi. Her við opið borð hava vit ein parlamentariskan rætt at siga okkara hugan um oll fyrirliggjandi mál — og vilja vit sjálvandi nýta henda rætt eisini í hesum avgerðamáli.

Min stóða síðan 1931 er einki broytt. Princiipielt havi eg einki ímóti luksustolli; men hann hevur praktiskar vansar. Vit hava aðrar inntøkulæiðir at vísa á. Eg má úttala mín harm yvir at teir stóru flokkarnir ikki eru so frætt á leið komnir, at teir hava kunnað samlast um eitt felags tingangrundaðlag yvir fyrri ministeriinum. Sjálfstýrið hevur einki uppskot uttan at vísa til uppskotið frá 1931. Eitt uppskot, ið postvesinið og fak-kunskapurin sigur ikki kann gjøgnumførast uttan eitt særsligt tollpoliti. At koma fram við einum nýggjum uppskoti sigur tað seg ikki kunna, tí tað onga semju hevur fingið við sambands-flokkinn. Og leggur sjálfstýrið aftrat til ministerið, at tað heldur ikki, at ministerið kann ganga við sambandsuppskotinum so langt sum tað er gingið burtur frá finansplánninum. Og sambandið setur ikki minni av politiskum snarum fyrri sjálfstýrisuppskotið frá 1931. Sambandsins egna støða er ein forkasting av principiinum í finansplánninum. Yvir fyrri allari hesari flokju og ósemju hiðani heldur ministerið fast við sítt uppskot — og hvat annað kann tað gera? Hetta er av sonnum eitt syrgjálgt úrslit!

Tá ið tað av Viðstein — ið segði hafa tósaði fyrri seg sjálvn og Suðurstrey moyar-veljararnar — verður sagt, at ministerið sigur, vit skulu! og mega! er tað ein blóðskeiv upptatan. Ministerið hevur sett eitt uppskot fram, og tað má tað hava loyvi til. Ministerið er eitt demokratiskt ministerium — og tað sigur ikki mál og skal! Hitt despotiska mál og skal! Iðjóðar í Stalins Ruslandi, Musolini's Italien og nú í Hitler's Týsklandi. Eg hugsi, tað er eingin grund til at seta spurning við, hvorjar planir eru betri Stalins ella Zahles. At ministerið ikki fremur eitt uppskot, ið sáklagn er illt at fremja, er ikki at halda nakran fyrri spott. Ministerið kann ikki gera við, at sjálfstýrið og sambandið ikki kunnu einast um eitt gjøgnumførligt felagsuppskot, ið er í tráð við